

JK

Janusz Korczak
stichting

Janusz Korczak: inspirator voor mensen in het primair onderwijs

Arie de Bruin en Anouk Brink

Janusz Korczak – Inspirator voor mensen in het primair onderwijs

Janusz Korczak (1878 – 1942) was een Pools-Joodse arts die bekend is geworden als pedagoog en directeur van een weeshuis voor Joodse kinderen in Warschau. Hij leefde en werkte met kinderen vanuit de gedachte dat elk kind recht heeft op respect en probeerde dat in zijn omgang met kinderen waar te maken. Hij zag hen als volwaardige mensen en ging vanuit dit principe met hen om.

Korczak was goed in het observeren van kinderen. Hij had oog voor hun gevoelens, hun verschillen en hoe zij samen leefden, speelden, ruzie maakten en oplossingen wisten te vinden. Hij ontwikkelde een groot vertrouwen in de mogelijkheden van ieder kind en bestuurd samen met hen zijn weeshuis als een soort kleine republiek. Zij participeerden en hadden volledige inspraak, maar Korczak lette er zorgvuldig op dat het er rechtvaardig aan toe ging: klein of groot, ieder kind en iedere volwassene moest tot zijn recht kunnen komen. Zijn belangrijkste boek is: Hoe houd je van een kind.

Hij kwam als één van de eersten op voor de rechten van kinderen. Kinderen hadden in zijn tijd nog nauwelijks rechten, zeker de weeskinderen niet. Pas in 1989 zijn de Rechten van het Kind door de Verenigde Naties vastgesteld. Korczak was zijn tijd ver vooruit toen hij in 1919 zijn "Grondwet voor de rechten van het kind" schreef. Hij noemde naast het recht op respect drie grondrechten voor ieder kind:

1. **Het recht op de dag van vandaag.** Wij willen kinderen voorbereiden op de toekomst, wij voeden veelal op voor "later". Vooral in het onderwijs lijkt het erop of alles draait om "later, als je groot bent". Maar de zin van het bestaan voor ieder kind ligt in het hier en nu. In hun spel en werk gaat het om ervaringen van vandaag en zij hebben niet zoveel aan: "Wacht maar... later, als je groot bent. Wat wil je eigenlijk worden?" Alsof je nu niets bent! Wanneer een kind in het hier en nu tot zijn recht kan komen wordt het ook goed voorbereid op zijn toekomst.
2. **Het recht van het kind zo te zijn, als het is.** We moeten elk kind accepteren zoals het is, met al zijn talenten, gebreken en andere eigenschappen. Je kunt van een berk geen eik maken! Veel opvoeders (en zeker ook in het onderwijs) zijn teleurgesteld als het kind niet aan hun verwachtingen en de standaardnorm voldoet; dan wordt het kind onder druk gezet en willen we het veranderen. Maar wij kunnen een kind niet "maken". We kunnen wel zorgen dat het tot zijn recht kan komen en zijn kwaliteiten kan ontwikkelen door het te respecteren "zoals het is".
3. **Het recht op een eigen leven.** Met de beste bedoelingen zijn opvoeders vaak geneigd om alle risico's voor kinderen weg te nemen door voor hen te beslissen en alles te bepalen. "Uit angst voor de dood van het kind, ontnemen we hem vaak het leven", schrijft Korczak. Kinderen moeten vooral ruimte krijgen om zelf te leven en (on)mogelijkheden en risico's te ontdekken, vanzelfsprekend binnen veilige grenzen. Dan leer je vooral van fouten, van blauwe plekken en spannende ervaringen en je leert omgaan met risico's. Niet voor niets pleit Korczak ervoor dat wij respect moeten hebben voor de fouten van kinderen. Korczak formuleerde zelfs: het kind heeft recht op zijn eigen dood.

In deze brochure lees je meer over zijn belangrijkste gedachten en word je geïnspireerd om na te denken hoe je die in je dagelijkse praktijk op school in de omgang met kinderen kunt toepassen.

Korczak werd op 5 of 6 augustus 1942 met de 200 kinderen uit het weeshuis weggevoerd en vergast in het vernietigingskamp Treblinka. Maar zijn ideeën zijn nog springlevend! Veel van zijn boeken zijn in het Nederlands vertaald en zijn gedachten zijn ook in onze tijd uiterst actueel voor opvoeders die dagelijks met kinderen werken.

Aan de basis van het pedagogisch handelen, ligt het zien met je hart. (J. Korczak)
Wij wensen je veel inspiratie toe!

Arie de Bruin en Anouk Brink

Janusz Korczak

Laten we niet de gezonde drang van zijn natuur kortwieken, alleen omdat ons kind afwijkt van ons ideaal. Wij voeden het niet op ten behoeve van onszelf, maar om zijnentwille.

Kernbegrip 1: Respect

Zonder respect voor het kind is opvoeden eigenlijk niet mogelijk. Dan wordt het dwang of indoctrinatie. Volgens Korczak begint respect met het erkennen en herkennen van het kind zoals het is, met alle goede en minder goede kanten die bij hem horen. Bovendien is het van groot belang om als opvoeder respect op te kunnen brengen voor "wat klein is". Dat staat haaks op onze cultuur waarin groot en machtig, hoge scores en kampioenen respect krijgen en het kleine veelal niet. Het is niet gemakkelijk om klein te zijn en te groeien, dat kost heel veel inspanning en krijgt weinig waardering.

W zouden respect moeten hebben voor de geheimen en voor de schommelingen in het moeilijke werk van het groeien...

Respect in de school

Het is voor een leraar eenvoudig om respect op te brengen voor kinderen die zich gemakkelijk volgens het verwachtingspatroon ontwikkelen: kinderen met hoge scores en veel cognitieve kwaliteiten ervaren dat dagelijks. Het wordt lastiger als dit niet vanzelf gaat, als kinderen moeite hebben met de leerstof, veel fouten maken, zich anders gedragen, voortdurend mislukken in hun pogingen om het goed te doen. Voldoe je niet aan de standaardnorm, dan word je een probleem en krijg je weinig respect!

De kunst is om als leraar juist respect op te brengen voor die verschillen, de uniciteit van ieder kind, respect voor zijn fouten en zijn al of niet mislukte pogingen: hij heeft het recht om te zijn wie hij is. Als het je lukt op die manier naar kinderen te kijken ga je wegen zoeken hoe elk kind in de klas tot zijn recht kan komen.

Een extreem voorbeeld maakt dit duidelijk: zolang de leraar van een blind kind niet respecteert dat het niet kan zien, kan hij het niet leren lezen en zal het kind voortdurend gefrustreerd worden. Zodra dat feit wel wordt gerespecteerd, vindt de leraar nieuwe wegen om het te leren lezen. Dat respect verdient ieder kind, ook als zijn onmogelijkheden minder zichtbaar zijn.

Dat lukt natuurlijk niet altijd even goed, maar als respect uitgangspunt is in ons onderwijs en we leren om de verschillen te gebruiken in plaats van ze als stoorzender te zien, zijn we op de goede weg.

Goed observeren is hierbij essentieel; dan kan je elk kind echt zien en leren kennen en van daaruit respectvol tegemoet treden.

Lastig gedrag

Kinderen moeten leren hun gedrag af te stemmen op de omgeving: je moet stil en geconcentreerd leren werken, rekening houden met je buurman, niet door de klas schreeuwen, geen speelgoed afpakken van een ander, rustig in de rij lopen naar de gym, taakbewust

worden: sociaal-emotionele vorming. Voor sommige kinderen is dat allemaal heel erg lastig: zij reageren impulsief, kunnen al die prikkels niet aan, kunnen zich nog niet beheersen, kennen geen uitsteltolerantie en hebben geen idee hoe anderen zich kunnen voelen.

Zeker in een klas kan dit voor de leerkracht heel lastig zijn, want hun individuele gedrag infecteert de groep. Na twee keer waarschuwen volgt meestal "straf"; logisch, want je moet toch wát en je wil vooral consequent zijn. Het is de noodrem voor het moment, maar het lost het probleem niet op. Meestal is het niet alleen lastig voor de leraar maar ook voor het kind zelf. Vanuit respect kun je in gesprek met ieder kind en hem zelf mee oplossingen laten zoeken. "Meesster, ik vind het zo lastig dat ik niet stil kan zitten, weet u een manier voor mij?" (Soufijan, 11 jaar).

Korczak raadt ons aan niet óver of tégen, maar mét een kind te praten over zijn gedrag. Het zou goed zijn als we in handelingsplannen een paragraaf opnemen met de oplossingen die het kind zelf aandraagt.

Keuzes

Kinderen willen net als ieder mens graag zelf de regie voeren over hun eigen bestaan, ze willen zelf beslissingen nemen over wat zij wel of niet doen, vanzelfsprekend binnen veilige grenzen. Het bewaken van die grenzen is de taak van de volwassene. Elk kind heeft een mening, elk kind heeft een gevoel. Als respect voor de eigen wil van het kind centraal staat, zul je als leraar zowel in je didactiek als in je pedagogische omgang de mening van het kind serieus nemen. Je kunt kinderen voor keuzes stellen bijvoorbeeld bij het oplossen van ruzies, bij het plannen van hun eigen werk of bij het maken van een werkstuk. Dat wil beslist niet zeggen dat "zij maar kunnen doen waar ze zin in hebben", die keuzes zijn ook gebonden aan verantwoordelijkheid en taakbesef. Maar het feit dat je daar als kind ook zelf iets in te zeggen hebt en dat er rekening gehouden wordt met jouw mening is buitengewoon belangrijk. Dan voelt het zich gerespecteerd! Wij weten dat gemotiveerde kinderen veel leren, juist omdat zij zelf willen; en zij wórdten gemotiveerd omdat er rekening gehouden wordt met wat zij écht willen.

Elk kind heeft het recht respect te eisen voor zijn verdriet, al was het maar om het verlies van een steentje... je zult kinderen nooit leren kennen als je hun klachten niet serieus neemt.

Janusz Korczak

Kernbegrip 2: Rechtvaardigheid

Hoe dacht Korczak over rechtvaardigheid?

Hoe kun je ieder kind respecteren in zijn of haar eigenheid? Hoe kan je ieder kind, iedere ouder, ieder teamlid tot zijn recht laten komen? Je krijgt als leraar altijd te maken met verschillende belangen, wensen en behoeften; ook die van jezelf, niet te vergeten. Korczak zegt: Er bestaat geen opvoeder die van alle kinderen evenveel houdt. Met sommige kinderen heb je gemakkelijk een “klik”, bij anderen is dit blijvend moeilijk. Maar het is onrechtvaardig als sommige kinderen daarvoor meer aandacht en ruimte zouden krijgen om zichzelf te zijn dan anderen.

Rechtvaardigheid in de klas

In de klas hebben we regels die voor iedereen gelden; iedere leraar probeert in zijn gedrag consequent te zijn en de regels voor ieder kind op gelijke wijze toe te passen. Gelijke behandeling lijkt wel rechtvaardig, maar is het soms niet omdat mensen niet gelijk zijn. Je kunt niet steeds dezelfde maatstaf op alle kinderen in je klas toepassen, dan doe je sommigen onrecht aan. Kinderen die gezegend zijn met een behoorlijk verstand verdienen met heel weinig inzet een hoge score of een goed cijfer, terwijl andere kinderen met heel veel pijn en moeite toch weer een onvoldoende krijgen. En dat nemen we hen dan nog kwalijk ook. Hoe rechtvaardig is dat cijfer eigenlijk? Dit zijn grote dilemma's voor de meeste leraren. Maar ook al moet je de E-score invullen in het leerlingvolgsysteem, dat neemt niet weg dat je naar dit kind waardering en respect kunt tonen voor zijn inzet... en voor zijn fouten.

Soms botsen de wensen en behoeften van kinderen onderling, bij ruzies en conflicten. Wat is dan wijsheid en wat is rechtvaardig? Het toepassen van de regels is niet altijd rechtvaardig. Men kan wel de vraag voorleggen aan de kinderen zelf: hoe komen we hier uit, hoe kunnen we zowel de een als de ander tot zijn recht laten komen? Korczak had in zijn weeshuis met de kinderen zelfs een wetboek opgesteld en kinderen vorm-

'Als iemand iets verkeers heeft gedaan, kun je hem het beste vergeven. Als hij iets verkeers heeft gedaan omdat hij niet beter wist, dan weet hij het nu. Als hij onopzettelijk iets verkeers heeft gedaan, zal hij in de toekomst voorzichtiger zijn. Als hij iets verkeers heeft gedaan omdat hij moeilijk kan wennen, dan zal hij zijn best doen. Als hij iets verkeers heeft gedaan omdat hij overgehaald is door anderen, dan zal hij niet meer naar hen luisteren. Als iemand iets verkeers heeft gedaan, dan kan je hem het beste vergeven en wachten tot hij zich betert.'

Janusz Korczak

den een “rechtbank” waarin hoor en wederhoor werden toegepast en er uiteindelijk recht werd gesproken. Het was geen garantie dat het probleemloos verliep, maar het getuigt wel van groot respect voor ieders belang.

Uit de praktijk:

Er is een knallende ruzie ontstaan in groep 7 tijdens de pauze bij het voetballen op het plein. Iemand viel (of werd hij expres getackeld?). Er is gevochten en Achmeds broek is gescheurd; iedereen ging zich ermee bemoeien en er werd stevig gescholden en gemept. Als iedereen in de klas zit, deelt de meester blaadjes uit: “Zo”, zegt hij, “voor we met rekenen verder gaan, schrijft iedereen op wat hij gezien heeft en... je geeft één oplossing. Want je begrijpt natuurlijk wel, dat we zo straks niet naar buiten kunnen”. Na vijf minuten haalt hij de blaadjes op en vraagt aan Femke en aan Imad om alle blaadjes te lezen en samen een voorstel te maken wat er nu moet gebeuren. Als iedereen aan het rekenen is gaan Femke en Imad op de gang samen aan de slag. De meester loopt zo nu en dan even naar hen toe om te vragen of het lukt.....

Kernbegrip 3: Participatie

Meedoen

Voor Korczak was participatie een belangrijk begrip. Hij leerde in de praktijk dat je als opvoeder niet in je eentje de kar kunt trekken. Kinderen moeten betrokken worden bij zaken die voor hen belangrijk zijn, hun mening moet gevraagd worden en zij kunnen oplossingen aandragen. Een opvoeder deelt de verantwoordelijkheid met kinderen en is samen met hen betrokken; je geeft ruimte, niet uit gemakzucht of onverschilligheid maar juist uit betrokkenheid. Een kind leert pas verantwoordelijkheid te dragen als hij ook verantwoordelijkheid krijgt. En natuurlijk gaat dat dan ook wel eens mis, maar dat gebeurt bij volwassenen ook; juist door kinderen mee te laten

organiseren, hen taken te geven en samen met hen keuzes te maken, leren zij met risico's om te gaan. Als opvoeder kan en moet jij niet alles voor hen regelen, dat werkt juist averechts. Een opvoeder, die elke onaangename verrassing wil vermijden, die niet verantwoordelijk wil zijn voor dingen die nu eenmaal gebeuren kunnen, is voor kinderen een tiran, schrijft Korczak.

Burgerschapsvorming

In het weeshuis liet Korczak zien hoe je dat doet: kinderen als burgers serieus nemen. Een democratische samenleving waar regels en wetten zijn,

die je samen kunt vaststellen, waar een rechtbank is, waar een vrije pers is, waar je zo nu en dan behoorlijk op je snufferd kunt gaan, waar je allemaal je verantwoordelijkheid moet nemen, waar het ook wel eens mis gaat...

Participatie is niet voor niets één van de pijlers van burgerschapsvorming. Ook op school kun je daar op vele manieren vorm aan geven: door een klassenvergadering, een kinderraad, bij de organisatie van een kampweek, een schoolreis of het Kerstfeest, bij de inrichting van de klas of het schoolplein. Maar ook door kinderen te betrekken bij de lastige pedagogische vraagstukken: hoe kunnen we samen zorgen voor een goede sfeer in de klas, hoe lossen we een conflict op, hoe lossen we pestgedrag op, hoe kan Amy in haar rolstoel ook meedoen met ons spel?

Een school dient ook sterk betrokken te zijn op de buurt: kinderen kunnen daar een grote rol in hebben door doelgericht contacten te leggen met buurtbewoners, de kinderraad te betrekken bij een inspraakronde over de inrichting van het park, een boodschappendienst in te stellen voor de bewoners van het verzorgingstehuis. Er zijn vele mooie voorbeelden te vinden in *Kinderen zijn al burgers* (Jaarboek 2010, Janusz Korczak Stichting).

Toen Korczak voor de eerste keer als groepsleider met een zomerkamp meeging, wist hij niet goed wat hij moest doen. Daarom liet hij de kinderen maar begaan. Soms werd hij boos en begon bevelen te geven. Het liep uit op een grote chaos. De kinderen dreigden elkaar de hersens in te slaan. In chaos heerst het recht van de sterkste.

Toen pas begreep Korczak dat hij mét kinderen moest praten in plaats van tégen hen. Hij zette alle kinderen in een kring en sprak met hen: over wat zij verwachtten, wat ze leuk vonden, hoe ze konden samenwerken en welke regels er nodig waren. Zo werd de kindervergadering uitgevonden.

Uit de praktijk:

- Malika (8 jaar) gaat samen met haar vader naar het 10-minuten gesprek. Het rapport (in de vorm van een portfolio) ligt al klaar en na een korte introductie geeft de juf het woord aan
- Malika: zij legt precies uit aan haar vader wat zij allemaal geleerd heeft, waar zij goed in is en waar zij moeite mee heeft. De juf stelt nog wat vervolgvragen en geeft hier en daar wat extra informatie over de toetsuitslagen. Papa is onder de indruk, Malika glundert en heeft afgesproken dat zij iedere avond thuis een stukje gaat voorlezen voor haar ouders omdat ze bij het hardop lezen nog te veel fouten maakt.

Kernbegrip 4: Dialoog

Niet tégen, maar mét kinderen praten.

Korczak leerde uit zijn eigen praktijk hoe belangrijk het was om naar kinderen te luisteren. Als je je openstelt voor kinderen en wat hen bezighoudt, kun je heel veel van hen leren. Zij hebben vaak oplossingen waar je als volwassene niet aan denkt. Kinderen worden geen mensen – ze zijn het al. Ja! Het zijn mensen, geen poppen. Je kunt verstandig met ze praten – ze geven antwoord; als je tot hun hart spreekt, voelen ze het, aldus Korczak.

Dat betekent beslist niet dat je kinderen altijd hun zin moet geven. Als je hen serieus neemt, zul je juist ook grenzen stellen. Een echte dialoog veronderstelt wederzijds respect: als je dat geeft aan kinderen, kun je dat ook van hen eisen.

Op school betekent het daarnaast dat je ook altijd in dialoog moet blijven met de ouders van die kinderen. Om het hele kind te kennen en respecteren moet je ook de thuissituatie(er)kennen en betrekken.

Communicatie

Zenden en ontvangen, spreken en luisteren. Maar communicatie is meer dan dat: juist zonder woorden wordt er veel gecommuniceerd. Het is de kunst als leraar in je eigen gedrag op non-verbale wijze aan de kinderen te laten zien dat je open staat voor hun inbreng, dat je hen serieus neemt. Hoe doe je dat? Met je ogen, met je handen, met je houding, handbewegingen, hoofdknikjes... elk kind ontvangt die signalen en leest jouw lichaamstaal en dat heeft vaak meer invloed dan alle woorden die je gebruikt.

Ook andersom is het van belang dat de leraar de lichaamstaal van elk kind leert lezen. Neem de tijd om zo onbevangen mogelijk te kijken naar elk kind. Wat zie je? Enthousiasme, twijfel, onzekerheid, motivatie, angst, bravoure. En als je die signalen opvangt... wat doe je er dan mee? Nogmaals: Je kunt verstandig met ze praten – ze geven antwoord; als je tot hun hart spreekt, voelen ze het.

Didactiek met dialoog

Leraren zijn gewend om tegen een klas te praten en bij klassikale instructies zul jij vooral “zenden”

en hoop je dat de leerlingen “ontvangen”. Toch is het juist bij instructies van groot belang dat er een dialoog ontstaat: laat kinderen vragen stellen, mogelijkheden aandragen en samen oplossingen zoeken. Vaak heeft de leraar de gewenste standaard antwoorden al in zijn hoofd, maar die worden niet altijd gegeven. Kinderen komen soms met heel andere oplossingen, zelfs met antwoorden die je als leraar niet direct begrijpt. In dialoog kom je verder en merk je dat sommige kinderen verrassende inzichten hebben: je kunt heel veel van hen leren, zelfs op cognitief gebied. Sommige kinderen zijn inderdaad veel slimmer dan de leraar; dat is niet erg, als je er maar open voor staat en een dialoog met hen aandurft en van hen wil leren.

Moeten we dan alles goed vinden? Nooit en te nimmer, zegt Korczak, van een zich vervelende slaaf maken we een vervelende tiran. Door een kind iets te verbieden, versterken we hoe dan ook zijn wilskracht, al leert hij zich maar in te houden en zich dingen te ontzeggen.

Uit de praktijk:

Er was een fikse ruzie geweest tussen twee groepjes in de klas (groep 8). Toen de meester na schooltijd uit de gymzaal naar school liep, stond er een hele groep kinderen op straat nog druk te praten en wat te schreeuwen. Hij dacht: o, jee daar gaan we weer! Hij liep er naar toe en zei: Jongens, hou eens op, allemaal naar huis nou! Toen sprong Asiye naar voren: Nee meester, het is niet wat u denkt, we zijn aan het vergaderen. Vergaderen, weet u wel, vergaderen! Gaat u maar rustig weg, we gaan echt niet meer vechten!

Kernbegrip 5: Vandaag

Het recht van het kind op de dag van vandaag

Het lijkt er soms op dat alles in het leven van een kind gericht is op de volwassenheid: later, als je groot bent... Opvoeders denken dat zij de toekomst van kinderen in de hand moeten en kunnen houden. Waarom zou morgen beter zijn dan vandaag? vraagt Korczak zich af. De toekomst: wat weten wij er eigenlijk van? Korczak ziet dat kinderen ernaar snakken nu te leven:

Kinderen zijn toekomstige mensen, zegt men. Zij zijn pas in wording, ze bestaan eigenlijk nog niet helemaal, ze horen er voorlopig nog niet bij... Wat bedoelt men daar toch mee? Wij kinderen: leven wij dan niet,

voelen wij dan niet, lijden we dan niet, - net als volwassenen? En de kinderjaren: zijn die dan geen deel van het echte leven, - gewoon van iedereen? Waarom willen ze ons laten wachten, - en waarop?

Ontwikkeling

In het onderwijs draait het allemaal om de ontwikkeling van het kind en daarbij wordt de suggestie gewekt dat het pas nut heeft voor later. Soms wordt dit zelfs letterlijk gezegd. Meester, waarom moeten we dit leren? Dat heb je nodig voor later! Maar ieder weet uit eigen ervaring dat je heel veel geleerd hebt wat je later nooit meer gebruikt of dat je al lang vergeten bent.

Als je goed naar het woord "ont-wikkelen" kijkt, zie je wat het feitelijk betekent: er is iets ingepakt en daar moet langzamerhand een wikkel af zodat het tot bloei kan komen. Zoals overal in de natuur gaat dat vanzelf als hierbij aan de juiste voorwaarden wordt voldaan. Voor een plant betekent dit: licht, ruimte, warmte, voedingsstoffen, water, zorg. Voor een kind geldt dat ook. Een leraar is degene die er voor kan zorgen dat aan die voorwaarden binnen de school wordt voldaan: een pedagogisch klimaat waarin voldoende voedingsstoffen worden aangeboden met licht, warmte, zorg en ruimte. De belangrijkste voedingsstof in de school is de leraar waarmee het kind in dialoog kan treden; tenminste, als die volwassene bereid is in dialoog te gaan.

De opvoeder heeft niet de plicht de verantwoording voor een verre toekomst op zich te nemen, maar hij is wel volledig verantwoordelijk voor de huidige dag.

Janusz Korczak

Uit de praktijk:

De kinderen uit groep 6 oefenen met lezen. Groepjes van drie leerlingen hebben elk een prentenboek en lezen om de beurt een stuk hardop voor. Ze bespreken samen de inhoud en de platen uit het boek. Vanmiddag gaan zij naar groep 1, 2 of 3 en zullen dan hun prentenboek voorlezen. Spannend om voorleesjuf te zijn.

Kernbegrip 6: Kijken en luisteren

Zie je dat...?

Het belang van observeren voor iedere opvoeder wordt door Korczak regelmatig beschreven. Veel van zijn teksten bestaan uit gerichte observaties. Als medicus had hij geleerd systematisch waar te nemen, als pedagoog ontwikkelde hij het onbevangen kijken en leerde hij ook te vertrouwen op zijn intuïtie. Beide manieren van kijken zijn van belang.

Ieder mens neemt waar vanuit zijn eigen referentiekader, gevuld met kennis, ervaringen, waardepatronen en vooroordelen. Daar moet je je als leraar van bewust zijn om er vervolgens ook afstand

van te kunnen nemen: kijk zo objectief mogelijk naar het gedrag van kinderen, beschrijf wat je ziet en niet wat je van te voren al denkt.

Het verwachtingspatroon van de leerkracht is heel bepalend voor het gedrag en de (leer)prestaties van kinderen. Als je observeert vanuit een negatief verwachtingspatroon, zie je steeds weer gedrag wat dat bevestigt. Lukt het je om onbevangen vanuit een positief verwachtingspatroon naar kinderen te kijken, dan zie je vooral de kwaliteiten en mogelijkheden van ieder kind. Je gaat kinderen dan ook beslist anders behandelen, omdat je andere dingen gaat zien.

Het is ook van belang om doelgericht naar het gedrag van kinderen te kijken vanuit de kennis die je hebt opgedaan als leerkracht. Veel kennis vanuit (ontwikkelings)psychologie, hersenonderzoek, pedagogiek en didactiek kan je helpen bij het scherp waarnemen. Als je iets niet weet, zie je het ook niet: als je de naam en kenmerken van een kwikstaartje niet kent, zie je uitsluitend "rare vogels".

Korczak benadrukt dat beide manieren van kijken van belang zijn. Van een professional, of het nou een arts of een leerkracht is, mag verwacht worden dat hij kennis van zaken heeft, maar... "Boeken met kant-en-klare formules hebben het waarnemingsvermogen doen afnemen en de geest lui gemaakt. Als men zich in het leven laat leiden door andermans ervaring, onderzoek en opvattingen, dan verliest men zozeer het vertrouwen in zichzelf, dat men niet eens meer zelf wil waarnemen".

*Ik kan gefascineerd toekijken als een klein kind een doosje open en dicht doet, als het er een steentje in legt en weer uitdoet...Zie je dat kleine jongetje, zoals het rent, schreeuwt, door het zand rolt....?Zie je dat andere jongetje, hoe het met slome blik onverschillig naar het spelende groepje toe? Nee, hij is weer gaan zitten.... Het observeren van een kring kinderen in het park is een soort praktische oefening voor iedere opvoeder.... **Janusz Korczak***

Uit de praktijk:

- Een collega uit groep 6 zegt op een dag: ik begrijp er werkelijk niets van bij Jamie. In de klas
- leest hij als een van de besten, het is een plezier om naar hem te luisteren als hij een leesbeurt
- heeft. Maar op de toets scoort hij nu al voor de derde keer ver onder de norm, weer een E-tje!
- En, vraagt de intern begeleider, wat vertrouw je meer: die toets of je eigen oren en ogen?
- Zullen we eens echt gaan kijken, hoe het komt dat Jamie bij de toets steeds zo laag scoort? Hij
- kan heel goed lezen, dus daar ligt het niet aan. De toets meet hier niet wat hij moet meten. Wel-
- licht meet de toets de mate waarin Jamie zenuwachtig wordt als hij in een één-op-één situatie
- moet presteren. Of vindt hij toetsen helemaal niet leuk?

Kernbegrip 7: Zelfreflectie

Leer jezelf kennen voor je kinderen wilt leren kennen

Voor Korczak was nadenken over zichzelf als opvoeder een absolute noodzaak. Iedere avond of nacht overdacht hij wat er die dag allemaal was gebeurd en wat zijn rol als opvoeder was. Een groot deel van zijn boeken bestaan uit die overdenkingen en hij houdt ons voortdurend een spiegel voor.

We kunnen kinderen niet leren begrijpen als we niet steeds moeite doen om onszelf te begrijpen. We zullen dagelijks moeten blijven oefenen. Er komt nooit een moment waarop je kunt zeggen: nu weet ik het wel, want morgen stelt het volgende (of hetzelfde) kind je weer voor een raadsel. Veel van ons opvoedkundig gedrag heeft zijn wortels in onze eigen geschiedenis als kind en (jong) volwassene. Het is goed je af te vragen waarom jij zo reageert op bepaalde kinderen of in bepaalde situaties.

Zeg liever welke verwachtingen je zelf gehad hebt, welke illusies je gekoesterd hebt, welke moei-

lijkheden je bent tegen gekomen, hoe je geleden hebt toen je in botsing kwam met de werkelijkheid, welke fouten je begaan hebt, hoe je, toen je ze recht wilde zetten gedwongen werd afstand te doen van je geheiligde opvattingen, met welke compromissen je hebt ingestemd.... Korczak is als opvoeder door schade en schande wijs geworden. Steeds vroeg hij zich af waarom hij deed wat hij deed. Was zijn inbreng gericht op eerlijkheid, respect en rechtvaardigheid of kwam het voort uit eigenbelang? Had zijn inbreng een positief effect op het reilen en zeilen in de groep? Had hij echt geluisterd naar een kind of was hij bezig met andere (belangrijkere?) zaken.

Intervisie

In veel scholen vindt intervisie plaats: leerkrachten die samen situaties uit de dagelijkse beroepspraktijk bespreken en elkaar helpen bij het vinden van mogelijkheden. Wil dit zinvol zijn, dan moet elke deelnemer vooral bereid zijn bij zichzelf te rade te gaan en zich kwetsbaar durven opstellen. Korczak deed dit als geen ander. Zijn fouten en worstelingen met problemen besprak hij heel openlijk: ook met kinderen.

Geef jezelf rekenschap van waar je talenten liggen, voordat je eraan begint voor kinderen het gebied van hun rechten en plichten af te bakenen. In hun midden ben jezelf nog een kind, dat je eerst kennen, opvoeden en ontwikkelen moet.

Janusz Korczak

Reflectie door kinderen.

Het mooie van het beroep van leraar is dat kinderen je dagelijks een spiegel voorhouden. Zij geven je terug wat zij fijn vonden, wat vervelend was, wat je vergeten was, waar ze enthousiast van werden, waar ze boos van werden.

Zoek steeds naar nieuwe mogelijkheden als iets niet goed ging, maar... geniet ook veel van de successen en positieve dingen die kinderen jou teruggeven.

Denk iedere avond terug aan een positief moment; houd een lijst van successen bij en als het eens een dag erg moeilijk geweest is, pak dit succesoverzicht er dan eens bij.

Het is ook goed om dit met kinderen te doen: aan het eind van de dag (of van een les) even kort benoemen wat goed ging en wat zij geleerd hebben en soms ook aandacht als het niet is gelukt.

Dit kan alleen maar vanuit het kernbegrip: respect. De basis voor het respect voor kinderen is zelfrespect!

Verder...

De Janusz Korczak Stichting verzorgt lezingen, workshops of een minicursus voor schoolteams, leerkrachten en pabo-studenten met als thema: welke inspiratie kunnen we bij Korczak vinden en hoe kun je zijn pedagogische ideeën vertalen naar de dagelijkse praktijk in je klas?

De Janusz Korczak Stichting kent een tweejaarlijkse wisselprijs toe aan een organisatie die in zijn werk veel van Korczaks ideeën nastreeft en zich op bijzondere wijze inzet voor de Rechten van het Kind.

Je kunt donateur worden van de Janusz Korczak Stichting via aanmelding op de website. Je ontvangt dan jaarlijks het jaarboek en tweemaal per jaar een bulletin met nieuws, columns en verslagen van activiteiten.

Leestips

- Janusz Korczak, *Hoe houd je van een kind*. Utrecht, Bijleveld, 1986.
- Janusz Korczak, *Als ik weer klein ben*. Utrecht, Bijleveld, 1985.
- Janusz Korczak, *Het recht van het kind op respect*. Amsterdam, SWP, 2007.
- Janusz Korczak, *Koning Matthijsje I en Koning Matthijsje op het onbewoonde eiland*. Amsterdam, Van Goor Jeugdboeken, 1981 en 1983.
- Joop Berding, *In de ban van het kind. Pedagogisch handelen in de kinderopvang*. Assen, Van Gorcum, 2005.

Kijk ook op: www.korczak.nl of mail info@korczak.nl. Op deze site staat veel informatie over Korczak en de activiteiten van de Korczak Stichting. De Janusz Korczak Stichting brengt jaarlijks een boek uit rond een actueel pedagogisch thema. In de afgelopen jaren waren dat onder meer: Scholen voor het leven, Kinderen en creativiteit, Kinderen en seksualiteit, Hebben jullie het over mij?, Kinderen in de knel, Geef ze de ruimte, Kinderen zijn al burgers. Kijk ook eens op YouTube bij Korczak.

Over de auteurs

Anouk Brink is orthopedagoog en leerkracht basisonderwijs.

Arie de Bruin is pedagoog en onderwijskundige; hij was jarenlang in diverse functies werkzaam binnen het primair onderwijs en de opleidingen.

De gebruikte citaten komen uit *Hoe houd je van een Kind* en *Het recht van het kind op respect*.

Teksten	: Anouk Brink, Arie de Bruin
Redactie	: Joop Berding
Layout	: Serge van Maris
Druk	: Grafisch Bedrijf Papyrus Diemen bv
Foto's	: "Scholen Kind en Onderwijs Rotterdam"
Tekeningen	: Regenboog door Hasse Dekkers, en : Dialoog door Jochem Dekkers
ISBN	: 978-90-803953-0-5
NUR	: 847
Uitgave	: Janusz Korczak Stichting, : Amsterdam 2012, : Postbus 70048, 1007 KA Amsterdam : info@korczak.nl : www.korczak.nl

© Janusz Korczak Stichting en de auteurs, 2012
Alle rechten voorbehouden. All rights reserved. Overname uit deze brochure uitsluitend toegestaan met bronvermelding: Janusz Korczak Stichting

